

การจัดการความรู้ เรื่อง การสะท้อนคิด

**งานจัดการความรู้ กลุ่มงานวิจัยพัฒนา
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี**

ชื่อหนังสือ	การจัดการความรู้ เรื่อง การประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ด้วยการสะท้อนคิด
พิมพ์ครั้งที่ 1	กรกฎาคม 2562
จัดพิมพ์โดย	วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี ถนนคทาธร อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
อำนวยการผลิต	อ.เพ็ญจมาศ คำธนะ ผู้อำนวยการวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี
ผู้เขียน	ดร.พิชญายวีร์ สีนสวัสดิ์ และคณะ
จัดรูปเล่มและพิสูจน์อักษร	ดร.เยาวลักษณ์ มีบุญมาก นางสาวขวัญใจ เพทายประกายเพชร

ขอขอบคุณชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี

ตั้งรายนามต่อไปนี้

นาง	เพ็ญจมาศ	คำธนะ
น.ส.	กมลพร	แพทย์ชีพ
นาง	กัลยา	ศรีมหันต์
นาง	กาญจนา	เลิศถาวรธรรม
นาง	จิราภรณ์	อนุชา
น.ส.	จิรียา	อินทนา
นาง	ชิตสุภาวงศ์	ทิพย์เที่ยงแท้
นาง	นงนุช	วงศ์สว่าง
น.ส.	นิศากร	เยาวรัตน์
น.ส.	บุญทิพย์	ลิขิตพงษ์วิทย์
นาง	พิชญาวีร์	สินสวัสดิ์
นาง	พัชรินทร์	วิหคหาญ
นาง	เยาวลักษณ์	มีบุญมาก
นาง	รจนารถ	ชูใจ
น.ส.	รุ่งทิพย์	ไชโยยิ่งยงค์
นาง	รัศมี	ศรีนนท์
นาย	วรเดช	ช่างแก้ว
นาง	วิภารัตน์	ยมดิษฐ์
นาง	วิมลมาส	ดิ่งบุญ
นาง	วิรดา	อรรถเมธากุล
นาง	วิริยาภรณ์	แสนสมรส
นาง	ศุภรัตน์	แจ่มแจ้ง
นาย	สุรินทร์	มีลาภล้น
น.ส.	อมรรัตน์	สว่างเกตุ
นาง	กรรณิการ์	กจินนเพียรติ
น.ส.	ขวัญใจ	เพท่ายประกายเพชร
นาง	ดนุลดา	จันทาขาว
น.ส.	ปณัชนา	เชื้อวงศ์
นาง	รัตนา	นิลเลื่อน
นาง	ลักคณา	บุญมี

น.ส. วิราวรรณ	คล้ายหิรัญ
น.ส. ศรินธร	มังคะมณี
น.ส. สาวิตรี	เกตุแก้ว
น.ส. สุภาพ	เหมือนชู
นาย สุริยะ	จงแพ
น.ส. อังคณา	หมอนทอง
น.ส. กนกวรรณ	สีมา
น.ส. กรองแก้ว	ทรัพย์ประเสริฐ
น.ส. ชลธิชา	บุญศิริ
น.ส. นพวรรณ	ดวงจันทร์
น.ส. พรทิพย์	สินประเสริฐ
น.ส. วิภาดา	ตรงเที่ยง
น.ส. วิภาวรรณ	ขันธแก้ว
น.ส. ศรัณย์ภัทร	เปลี่ยนมณี
น.ส. ชุขวัณ	เฮงชัยโย

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก

รศ.ดร.มารุต พัฒนาผล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำนำ

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี เป็นสถาบันการศึกษาพยาบาลระดับอุดมศึกษา ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ของสังคม และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีไปสู่การประยุกต์ใช้ปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การจัดการศึกษาวิชาชีพพยาบาลซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์นั้นจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการคิดแนวใหม่โดยการสะท้อนคิดเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ทางวิชาชีพพยาบาลอย่างเป็นรูปธรรมได้ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี เห็นความสำคัญของความรู้ดังกล่าว จึงได้จัดให้มีการจัดการความรู้ โดยให้อาจารย์ที่มีประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดจนแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เชี่ยวชาญภายนอก จนเกิดเป็นแนวปฏิบัติซึ่งได้เก็บความรู้ไว้เป็นระบบและได้เรียบเรียงไว้ในคู่มือเล่มนี้ ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าความรู้นี้จะช่วยให้ผู้ที่สนใจนำไปใช้ประโยชน์ได้

ดร.พิชญ์วีร์ สิ้นสวัสดิ์ และคณะ

พฤษภาคม 2562

การประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้วยการสะท้อนคิด

ดร.พิชญาวีร์ สีนสวัสดิ์ และคณะ

1. แนวคิดการประเมินผลสัมฤทธิ์การสะท้อนคิด

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ของสังคม และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการจากการจัดการเรียนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง มีทักษะในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ที่มีความยุ่งยากซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Taylor,B.J, 2010) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาชีพพยาบาล เป้าหมายที่สำคัญ คือ การจัดการศึกษาเพื่อให้ ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีไปสู่การประยุกต์ใช้ปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การจัดการศึกษาวิชาชีพพยาบาลซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์นั้นจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการคิดแนวใหม่ โดยการสะท้อนคิดเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ทางวิชาชีพพยาบาลอย่างเป็นรูปธรรมได้ แนวคิดการสะท้อนคิดมีการนำมาใช้โดยมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่แนวคิดของ Dewey (Dewey,J 1933, อ้างถึงใน อัคริณี วันชัยและคณะ, 2560) ซึ่งต่อมานักวิชาการหลายคน ต่างให้มุมมองว่าแนวทางนี้คือ กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เรียกว่าการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformational learning) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านการสะท้อนคิดที่นำไปสู่การให้ความหมายใหม่ ที่มีการบูรณาการความรู้ ความเข้าใจจากประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคลแล้วนำความรู้ดังกล่าวไปสู่การ ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติจริง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือผู้เรียน ต้องเปลี่ยนแปลงทั้งโลกทัศน์ (Affective Attributes) ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Attributes) และพฤติกรรม (Psychomotor Attributes) คือมีการเปลี่ยนแปลงอย่างครบถ้วนในทุกด้าน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า การเปลี่ยนแปลงทั้งเนื้อทั้งตัว (Holistic Change) (วิจารณ์ พานิช, 2558)

ความหมายและประเภทการสะท้อนคิด

การสะท้อนคิด (reflection) เป็นการคิดไตร่ตรองในเรื่องราวใด ๆ อย่างครุ่นคิดพิจารณาพินิจพิเคราะห์ ซึ่งต้องใช้ความสงบและมีสมาธิ เมื่อเราทำสิ่งใดหรือมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น การครุ่นคิดคำนึง อาจทำให้เราค้นพบบางสิ่งบางอย่างที่ซ่อนอยู่ อาจมองไม่เห็นด้วยสายตาแต่เราอาจสัมผัสได้ด้วยความรู้สึก เมื่อมีความสงบ (มกราพันธุ์ จุฑะรสก และอณิษฐา จุฑะรสก, 2559)

การสะท้อนคิด (reflection) เป็นการหันกลับมาดูใจตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเพื่อสร้างความรู้ใหม่ ๆ การสะท้อนคิดจึงเป็นสมรรถนะข้อหนึ่งและมีความสำคัญต่อวงการศึกษาอย่างยาวนาน (Kincheloe, McLaren, Steinberg, 2011)

การสะท้อนคิด (reflection) เป็นการใช้กระบวนการพินิจพิเคราะห์ตั้งคำถามย้อนหลังกลับมายังสถานที่ที่เป็นอยู่อย่างครอบคลุมทุกด้าน แยกให้เห็นปัญหาที่เป็นเหตุผลในการปฏิบัติขณะนั้น ทำให้เกิด

ความเข้าใจอย่างถ่องแท้และส่งผลต่อการแก้ปัญหาที่เหมาะสม (Knowles; Cole and Presswood, 1994)

การสะท้อนคิด (reflection) เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ซึ่งการสะท้อนคิดประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ ได้แก่ การคิดทบทวนประสบการณ์ การตรวจสอบความรู้สึกของตนเอง การประเมินผลกระทบของเหตุการณ์การค้นหาคำรู้หรือทางเลือกเพิ่มเติม และการวางแผนการดำเนินการในอนาคต (Chong, 2009)

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการสะท้อนคิด จึงหมายถึง กลวิธีที่ครูผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการคิดพิจารณาประสบการณ์ที่ผ่านมาอย่างรอบคอบ จนทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะนำไปปรับปรุงการปฏิบัติงานของตนเองในอนาคตให้ดีขึ้น

ประเภทของการสะท้อนคิด

ประเภทของการสะท้อนคิด สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การสะท้อนคิดในขณะที่นักศึกษา กำลังปฏิบัติการพยาบาล (Reflection in action)

หมายถึง ผู้เรียนมีการคิดใคร่ครวญอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับสิ่งที่กำลังปฏิบัติ โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิมเป็นฐาน เพื่อขยายความรู้ใหม่มาใช้ประกอบการตัดสินใจขณะทำกิจกรรมนั้น ๆ เช่น ขณะกำลังทำแผลให้ผู้ป่วย ผู้เรียนมีการคิดทบทวนว่าตนเองทำสิ่งที่ถูกต้องตามขั้นตอนหรือไม่ มีอะไรที่ทำผิดพลาดหรือยังบกพร่องที่ต้องแก้ไขในครั้งต่อไปหรือไม่ อย่างไร เป็นต้น

2. การสะท้อนคิดภายหลังสิ้นสุดการปฏิบัติการพยาบาล (Reflection on action) หมายถึง ผู้เรียนมีการทบทวนคิดภายหลังสถานการณ์การปฏิบัติการพยาบาลสิ้นสุดไปแล้ว เพื่อวิเคราะห์ประเมินหาข้อสรุปจากการเรียนรู้ประสบการณ์นั้น ๆ เช่น ภายหลังให้การดูแลผู้ป่วยเสร็จสิ้น หลังลงเวร ผู้เรียนย้อนคิดทบทวนสิ่งที่ตนเองปฏิบัติกับผู้ป่วยว่ามีดีและจุดที่ควรปรับปรุงอย่างไร อะไรที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้การดูแลผู้ป่วยครั้งต่อไปดีขึ้น เป็นต้น

3. การสะท้อนคิดสำหรับการลงมือปฏิบัติ (Reflection for action) หมายถึง ผู้เรียนมีการทบทวนคิดว่าสิ่งที่ตนเองปฏิบัตินั้นมีคุณค่าอย่างไร ตัวอย่าง เช่น การที่นักศึกษาคิดทบทวนว่าการดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ที่เน้นการทำความเข้าใจชีวิต ที่ตนปฏิบัตินั้นมีคุณค่ากับผู้ป่วย ครอบครัวและวิชาชีพพยาบาลอย่างไร ทำไมพยาบาลต้องปฏิบัติเช่นนั้น เป็นต้น

ทั้งนี้ กนกนุช ชื่นเลิศสกุล (2544) เสนอแนะการใช้การสะท้อนคิด ทั้ง 3 ระยะ ไว้ในการปฏิบัติการพยาบาล คือทั้งในระยะก่อน ขณะ และหลังจากนักศึกษาลงมือปฏิบัติการพยาบาล โดยการใช้เทคนิคการสะท้อนคิดก่อนที่นักศึกษาจะลงมือปฏิบัติการพยาบาล เช่น การประชุมปรึกษาทางการพยาบาลในตอนเช้า ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยให้นักศึกษาได้ทบทวนและพิจารณาแผนการพยาบาลที่กำลังวางแผนที่จะทำอย่างรอบคอบ โดยการตั้งคำถามกับตนเองว่ากำลังจะทำอะไร เพื่ออะไร เพราะเหตุใด เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร มีวิธีการอื่นที่นอกเหนือจากที่จะทำหรือไม่ จะพัฒนาวิธีการเหล่านี้ให้ดีขึ้นอย่างไร พร้อมกับพิจารณาความรู้สึกตนเองทั้งทางบวกและทางลบว่าเป็นอย่างไร ควรปรับเปลี่ยนความรู้สึกนั้นอย่างไร ในขณะที่การใช้การสะท้อน

คิดขณะนักศึกษาลงมือปฏิบัติการพยาบาล ครูผู้สอนสามารถใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาได้สะท้อนคิดในสิ่งที่กำลังปฏิบัติการพยาบาล ว่า สิ่งที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นเป็นอย่างไร ถ้าไม่ดำเนินการอย่างนี้ จะทำแบบใดได้อีกบ้าง ทำให้นักศึกษาปฏิบัติการพยาบาลด้วยสติสัมปชัญญะตลอดเวลา ลดความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน เพราะได้คิดใคร่ครวญอย่างถ่องแท้ถึงสิ่งที่ตนเองกำลังลงมือทำ และส่วนการใช้การสะท้อนคิดหลังการลงมือปฏิบัติการพยาบาล อาจดำเนินการในรูปการประชุมเป็นทีมเพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาในแต่ละวัน เพื่อช่วยให้นักศึกษาพิจารณาและเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา โดยการทบทวนประสบการณ์ของตนเองที่ผ่านมาว่าตนได้เรียนรู้อะไรบ้าง ทำให้ได้มุมมองที่หลากหลาย เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้สึก ต่อตนเองและผู้อื่น ได้เห็นแนวทางใหม่ในการปฏิบัติอย่างกว้างขวาง และมองปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทายไม่จมปลักอยู่กับปัญหา นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปวางแผนการทำงานในอนาคตให้ดีขึ้น จึงจะสามารถก้าวพ้นสู่การพัฒนาตนเอง และพัฒนาวิชาชีพอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการสะท้อนคิด ของ Kowalke (1998) อธิบายว่า การคิดทบทวนของบุคคลแต่ละคนโดยไม่ได้มีการสื่อสารให้ผู้อื่นรับรู้หรือการสะท้อนคิดและมีการสื่อสารกันทางการสนทนา หรือการสะท้อนคิดและใช้การสื่อสารทางการเขียน การที่ผู้สอนจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการสะท้อนคิด จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงโดยได้สร้างองค์ความรู้ใหม่จากข้อมูลความจริงและทฤษฎีแนวคิดที่มีความหมายกับผู้เรียน ซึ่งถือเป็นก้าวแรกของการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการสะท้อนคิดของ Jay and Johnson (2002) แบ่งการสะท้อนคิดเป็น 3 มิติ คือ

1. การบรรยาย (Descriptive dimension) การบรรยายเพื่อสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้น เช่น เกิดอะไรขึ้น สิ่งนี้ดีหรือไม่ เพื่อใคร ฉันรู้สึกอย่างไร อะไรที่ฉันยังไม่เข้าใจ

2. การเปรียบเทียบ (Comparative dimension) การทบทวนกรอบความคิดใหม่ในสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อหาทางเลือกใหม่ มุมมองใหม่ เช่น คนอื่นคิดอย่างไรกับสิ่งที่เกิดขึ้น มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนี้หรือไม่ อย่างไร ฉันจะทำไมเพื่อพัฒนาสิ่งนี้ให้ดีขึ้น

3. การวิเคราะห์ (Critical dimension) ทำให้เกิดแนวคิดใหม่เกิดขึ้น เช่น เมื่อพิจารณามุมอื่น มีอะไรที่สามารถประยุกต์ใช้จากสิ่งที่เกิดขึ้นบ้าง เมื่อพิจารณาทางเลือกทั้งหลาย ประกอบกับความคิด ความเชื่อของตนเอง สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับสถานการณ์นี้คืออะไรกระบวนการสะท้อนครั้งนี้ให้แนวคิดใหม่กับฉันอย่างไร

แนวคิดนี้มีประโยชน์เมื่อมีการประยุกต์การสะท้อนคิดกับผู้เรียนที่มีความต้องการการเรียนรู้ต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามข้อจำกัดของแนวคิดนี้คือ จำกัดการสะท้อนคิดในลักษณะย้อนหลังมากกว่า การสะท้อนขณะเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น และเป็นการเน้นที่กิจกรรมทางด้านจิตใจมากกว่าการมองในภาพกว้างทางสังคม

การประเมินผลการใช้เทคนิคการสอนแบบสะท้อนคิด

ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการสะท้อนคิด ผู้สอนควรมีการประเมินทั้งกระบวนการสะท้อนคิดและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กัน อย่างมุ่งเป้าไปที่ผลลัพธ์หรือคำตอบที่ต้องการอย่างเดียว ทั้งนี้กรอบแนวคิดในการประเมินระดับการสะท้อนคิด สามารถสรุปได้ดังนี้ (Tsingso, 2015)

1. การประเมินระดับการสะท้อนคิดตามแนวคิดของ Schön (1984) ให้มีความสำคัญกับการประเมินการสะท้อนคิดในขณะและหลังเหตุการณ์นั้น ๆ ว่าผู้เรียนมีการสะท้อนคิดหรือไม่ โดยไม่มีการแบ่งระดับการสะท้อนคิดที่ชัดเจน การประเมินนี้เหมาะกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคลินิกโดยเน้นการประเมินการเขียนบันทึกการสะท้อนคิดเป็นหลักดังนั้นเครื่องมือนี้จึงไม่เหมาะสำหรับนักศึกษาที่ยังไม่ผ่านการฝึกปฏิบัติในคลินิก

2. การประเมินระดับการสะท้อนคิดตามแนวคิดของ Boud, Keogh and Walker (1985) ใช้การประเมิน การสะท้อนคิดตามกระบวนการ 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การหันกลับไปทบทวนประสบการณ์ 2) การสนใจความรู้สึก 3) การเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมที่มีอยู่ 4) การบูรณาการ 5) ความเที่ยงตรง หรือความคงที่ภายในในการประเมินความเชื่อและข้อตกลงเบื้องต้นของตนเอง 6) ความเหมาะสมในการสร้างความรู้ของตนเองผ่านประสบการณ์และความรู้เดิมที่มีอยู่ และ 7) ผลลัพธ์ของการสะท้อนคิด เหมาะสำหรับการประเมินการเขียนบันทึก เพราะมีความลึกในการประเมิน อย่างไรก็ตามการสะท้อนคิดทั้ง 7 ขั้นตอนไม่ได้เกิดขึ้นตามลำดับก่อนหลัง แต่สามารถย้อนกลับไปได้ตลอดเวลา

3. การประเมินระดับการสะท้อนคิดตามแนวคิดของ Mezirow (1991) เริ่มมีแบ่งการประเมินการสะท้อนคิดเป็น 3 แบบ คือ แบบไม่สะท้อนคิด แบบสะท้อนคิดและแบบสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ แนวคิดการประเมินนี้ถูกนำมาใช้ในการเขียนบันทึกและมีความลึกในการประเมินมากกว่าแนวคิดของ Boud, Keogh and Walker

4. การประเมินระดับการสะท้อนคิดตามแนวคิดของ Kember et al. (2000) โดยในฉบับแรก ๆ ที่พัฒนาขึ้นเป็นการประเมินการเขียนบันทึกการเรียนรู้ของนักศึกษา เช่นเดียวกับของ Mezirow (1999) อย่างไรก็ตาม ไม่สามารถใช้กรณีที่ผู้สอนต้องการประเมินประสิทธิภาพการเรียนการสอนก่อนและหลังสอนได้ ดังนั้นจึงมีการพัฒนาเครื่องมือ ที่สั้น ใช้งานง่าย ไม่เสียเวลาประเมินมาก เป็นลักษณะคำถามทั้งหมด 16 ข้อ และแบ่งการสะท้อนคิดเป็น 4 ระดับ คือ

1.การปฏิบัติจนเป็นนิสัย (Habitual Action) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการกิจกรรมที่เกิดขึ้นบ่อยๆ จนเป็นอัตโนมัติ

2.ขั้นความเข้าใจ (Understanding or “Thoughtful action”) คือการเรียนรู้ที่เกิดจากการใช้ความรู้เดิมที่มีอยู่โดยไม่พยายามประเมินความรู้นั้น ๆ ว่าเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นหรือไม่ อย่างไร

3.ขั้นการสะท้อนคิด (Reflection) คือการเรียนรู้ที่เกิดจากการตรวจสอบและค้นหาประเด็นที่เกิดขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์ ทำให้เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในที่สุด

4.ขั้นการสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical reflection or “Premise reflection”) เป็นการสะท้อนคิดที่อาศัยทั้งจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก ทำให้ปัญหานั้นถูกมองอีกแง่มุมอื่นที่ทำให้การแก้ไขปัญหามีการปรับเปลี่ยนแนวทางไปอีกทางหนึ่งได้

สรุป การสะท้อนคิดเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพุทธิปัญญา เจตคติ และพฤติกรรม อย่างลึกซึ้งโดยพบว่า บุคคลที่มีการสะท้อนคิดจะพัฒนามุมมองใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม มีความพร้อมที่จะเผชิญสถานการณ์ มีความมุ่งมั่นในการกระทำ พัฒนาวิธีการเรียนรู้ภายในตนจากชั้นพื้นฐานไปสู่ความซับซ้อน มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มีความกล้าหาญ มีจุดยืน มีความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ เป็นตัวของตัวเอง เพิ่มมากขึ้น สามารถแก้ไขปัญหายากได้มากขึ้น แต่เนื่องจากการสะท้อนคิดเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล และนิยามที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันก็มีหลากหลาย ประกอบกับธรรมชาติของกระบวนการสะท้อนคิด ก็ได้พัฒนาในเชิงเส้นตรง และมีได้เป็นลำดับขั้น หากเป็นไปในลักษณะหลากหลายมิติ (multi-faceted) มีทั้งส่วนที่เป็นความกว้าง ความลึก ความก้าวหน้า อีกทั้งยังเป็นโครงสร้างเชิงกระบวนการที่ต้องอาศัยประเด็นเนื้อหาของเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นสาระของการสะท้อนคิด การสะท้อนคิดจึงเป็นได้ทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ มีทั้งส่วนที่เป็นลักษณะเฉพาะเจาะจง และไม่เฉพาะเจาะจง ที่สำคัญการวัดและการประเมินการสะท้อนคิด อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้ขาดอิสระในการสะท้อนคิด ส่งผลให้การสะท้อนคิด อยู่ในกรอบ วิธีการ ขั้นตอนของการวัดและการประเมิน ซึ่งต่างไปจากความเป็นจริงที่ควรจะเป็นได้เช่นกัน การวัดและประเมินผลการสะท้อนคิด จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และต้องมีความยืดหยุ่นสูง คำนึงถึงผลกระทบของการวัดและประเมิน ต่อสิ่งที่ได้จากการวัดและประเมินด้วย

2. ความสำคัญของการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ด้วยการสะท้อนคิด

การที่บุคคลมีโอกาสะท้อนคิดความคิดของตนเอง เป็นการเปิดโอกาสในการสังเกตและวิเคราะห์ ความคิด ของตนและพัฒนาความมีระเบียบ และทักษะในการสร้างและจัดลำดับความคิดได้สื่อสารความคิด ของตนกับผู้อื่นถึงสิ่งที่ตนเข้าใจและพัฒนาทักษะการวิเคราะห์และสังเคราะห์ของตนเอง ช่วยส่งเสริมให้เป็นนักคิดที่ดีขึ้นในการ ตั้งคำถามและให้เหตุผล (รัชนิกร ทองสุคติ, 2545) ความสำคัญของการสะท้อนคิดมีหลายประการดังนี้

- 1) สร้างความท้าทายที่สร้างสรรค์ในการนำเสนอความคิดของตน
- 2) เปิดโอกาสในการจับประเด็นหรือหวนคิดถึงสิ่งที่คิดในรูปแบบที่ถาวรหรือปรับเสริมความคิดใหม่
- 3) เป็นการพัฒนาความมีระเบียบและทักษะในการสร้างและจัดลำดับความคิด
- 4) เปิดโอกาสในการสังเกตและวิเคราะห์ความคิดของตนเอง

- 5) เปิดโอกาสในการสื่อสารความคิดของตนเองกับผู้อื่นถึงสิ่งที่ตนเองเข้าใจและพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ของตนเอง
- 6) เป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้เก่ากับองค์ความรู้ใหม่และเป็นการเติมเต็มระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ
- 7) ช่วยส่งเสริมให้เป็นนักคิดที่ดีขึ้นในการตั้งคำถามและให้เหตุผล

ประโยชน์ของการสะท้อนคิดกับวิชาชีพพยาบาล นั้นมีมากมาย กล่าวคือการสอนโดยใช้เทคนิคการสะท้อนคิดมีประโยชน์ทั้งตัวผู้สอนผู้เรียนและผู้ป่วยโดยในส่วนของ ผู้สอนนั้นการใช้เทคนิคการสอนโดยการสะท้อนคิดจะช่วยให้ผู้สอนสามารถประเมินความรู้ ทักษะและทักษะการปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาได้ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้ทันเวลาที่ในขณะที่ผู้เรียนได้ประโยชน์คือ สามารถประเมินศักยภาพและจุดบกพร่องของตนเอง และ ค้นหาวิธีการเพื่อปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นและสามารถบูรณาการความรู้ทางทฤษฎีสู่การปฏิบัติได้ จากผลการวิจัยของ Lutz et al.(2016) พบว่าการสะท้อนคิดช่วยให้ผู้เรียนเผชิญสถานการณ์ปัญหาการสื่อสารในคลินิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการเขียนบันทึกการสะท้อนคิดทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความคิดและการกระทำของตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ในแง่ของคุณภาพและความปลอดภัย ทางพยาบาลของผู้ป่วย การสอนโดยใช้เทคนิคการสะท้อนคิด ยังเป็นกลยุทธ์สำคัญในการช่วยให้พยาบาลคิดเกี่ยวกับงานที่ตนเองทำและแนวทางในการพัฒนา คุณภาพงาน โดยการตั้งคำถามว่าจะทำอย่างไรให้งานดีขึ้น โดยการบูรณาการความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ส่งผลให้ เกิดคุณภาพและความปลอดภัยอย่างต่อเนื่องและประการ สำคัญคือเมื่อผู้เรียนมีการฝึกการสะท้อนคิดอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ผู้เรียนคนนั้นสามารถเชื่อมความรู้สึกของตนเองให้เข้ากับทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเขา ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ความรู้สึก จิตใจ จิตวิญญาณ หรือสังคมที่เรียกว่าความรู้สึก เอื้ออาทรต่อผู้อื่นนั่นเอง

3 วิธีการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ด้วยการสะท้อนคิด

3.1 เทคนิคตะกร้า 3 ใบ

การถอดบทเรียนตะกร้า 3 ใบ โดยตะกร้าใบแรกให้นักศึกษาประเมินว่าได้เรียนรู้ อะไร ตะกร้าใบที่ 2 นักศึกษาประเมินว่ารู้สึกอย่างไร และตะกร้าใบที่ 3 นักศึกษาจะนำการเรียนรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้อย่างไร ควรถอดบทเรียนในเหตุการณ์เดียวกัน อย่างไรก็ตามถ้านักศึกษายังขาดทักษะในการถอดบทเรียนตะกร้า 3 ใบ อาจารย์สามารถตั้งคำถามที่กระตุ้นนักศึกษาเช่น เหตุการณ์ที่ประทับใจ และไม่ประทับใจ

3.2 การสะท้อนคิดด้วยความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ โดยตั้งคำถามตามบริบทของการเรียนรู้ ทั้งการเรียนรู้ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ

ในการเรียนการสอนนักศึกษาสามารถที่จะเกิดขึ้นก่อน ขณะ หรือภายหลังสถานการณ์ในการเรียนรู้ของนักศึกษา ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ โดยครูผู้สอนต้องตระหนักว่าในสถานการณ์นั้นต้องการให้นักศึกษาเรียนรู้อะไร และนักศึกษาได้เรียนแล้วหรือยังหรือเรียนได้ถูกต้องหรือไม่ โดยครูผู้สอนอาจใช้วิธีการตั้งคำถามให้นักศึกษาให้คิดและตอบคำถาม หรือสะท้อนความรู้สึก

3.3 การใช้เทคนิค visual thinking strategy

โดยให้นักศึกษาถ่ายภาพอะไรก็ได้ที่ตรงกับความรู้สึกของตนเองก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติงานและมาแลกเปลี่ยนความรู้สึกภายในกลุ่ม ซึ่งจะช่วยสะท้อนความรู้สึกของนักศึกษาได้ดีมากกว่าการบอกกล่าวความรู้สึกเพียงอย่างเดียว

การฝึกปฏิบัติการพยาบาลในของนักศึกษาพยาบาลบัณฑิตชั้นปีที่ 3 ซึ่งมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสารเพื่อการบำบัดกับผู้ป่วยจิตเวช นักศึกษาจะต้องฝึกทักษะการสื่อสารกับผู้ป่วยจิตเวช และหลังจากที่สื่อสารกับผู้ป่วยจะต้องนำกระบวนการสื่อสารกับผู้ป่วยมาเขียนบันทึก และวิเคราะห์ผลการสื่อสารของตนเองเพื่อนำมาวางแผนการพยาบาลผู้ป่วย แต่จากประสบการณ์ในการนิเทศพบว่านักเรียนพยาบาลจะมีปัญหาและอุปสรรคในการใช้เทคนิคการสื่อสารเพื่อการบำบัด โดยเฉพาะนักศึกษาที่เพิ่งมีประสบการณ์ในการสนทนากับผู้ป่วยจิตเวชครั้งแรกจะรู้สึกอึดอัดและกังวลใจ ทำให้เทคนิคที่ใช้ในการสนทนาไม่ใช่เทคนิคการสื่อสารเพื่อการบำบัด เช่น การใช้คำปลอบใจที่ไม่เหมาะสม การเปลี่ยนเรื่องสนทนา การสนทนาเชิงสังคม ทำให้มีอุปสรรคที่ขัดขวางการสื่อสารกับผู้ป่วย และส่งผลให้การพยาบาลผู้ป่วยไม่ครอบคลุมปัญหาที่แท้จริง ดังนั้นเพื่อให้นักศึกษาได้ทบทวนตนเองทั้งความรู้สึกนึกคิดพฤติกรรมการสื่อสารของตนเอง เรียนรู้ปัญหาหรือจุดบกพร่องของตนเอง และค้นหาวิธีการแก้ไข การพูดผ่านภาพวาด หรือภาพถ่าย เพื่อสะท้อนความคิดความรู้สึกที่อยู่เบื้องหลังความคิดของตนเองทั้งในช่วงก่อนขึ้นฝึก ขณะฝึกปฏิบัติ และหลังฝึกปฏิบัติโดยกระบวนการสะท้อนคิดจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยผู้สอนในการกระตุ้นนักศึกษาให้เข้าใจตนเองและวิเคราะห์สถานการณ์ได้

3.4 การใช้ภาพศิลปะกระตุ้นความคิด เป็นเทคนิคการสอนโดยใช้ภาพศิลปะที่ถูกคัดสรรมาให้ผู้เรียนวิเคราะห์โดยผู้สอน ใช้คำถามนำไปให้ผู้เรียนคิด เช่น คำถามที่ต้องถามในช่วง VTS:1)เกิดอะไรขึ้นในภาพนี้ 2)คุณเห็นอะไรที่ทำให้คุณพูดอย่างนั้น 3) คุณสามารถหาอะไรได้อีก กระบวนการทั้งหมดนี้จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้มุมมองที่หลากหลาย จากผู้อื่นที่อยู่ในกลุ่ม

การฝึกปฏิบัติการพยาบาลในของนักศึกษาพยาบาลบัณฑิตชั้นปีที่ 3 ซึ่งมีการจัดประสบการณ์ ให้นักศึกษาแบ่งเป็น 3 ชั้น ดังนี้

1. ขั้นการสะท้อนคิดก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติงาน โดยมอบหมายให้นักศึกษาแต่ละคนถ่ายภาพที่สะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติงานดูแลผู้ป่วยคนละ 1 ภาพ ครูให้นักศึกษาแต่ละคนสะท้อนคิดภาพตนเองและเพื่อน

2. ขั้นสะท้อนคิดขณะฝึกปฏิบัติงาน ในช่วงประชุมปรึกษาก่อน และหลังการพยาบาล และภายหลังสิ้นสุดการฝึกในสัปดาห์แรก มอบหมายให้นักศึกษาวาดภาพสะท้อนคิดเกี่ยวกับการใช้เทคนิคการสื่อสารเพื่อการบำบัดของตนเองและส่งบันทึกการสนทนาบำบัด ครูตรวจผลงานและสะท้อนคิดรายบุคคลจากผลกรบบันทึกการสนทนาบำบัด

3. ขั้นสะท้อนคิดเมื่อสิ้นสุดการฝึกปฏิบัติงาน มอบหมายให้นักศึกษาถ่ายภาพสะท้อนคิดประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วยจิตเวช สะท้อนคิดภาพร่วมกันในกลุ่ม เกี่ยวการพัฒนาเทคนิคการสื่อสารเพื่อการบำบัด และให้นักศึกษานำบันทึกการเรียนรู้
ภายหลังจากการจัดการเรียนการสอน พบว่า

1. นักศึกษามีการพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อการบำบัดโดยเฉพาะ ทักษะการสังเกต (ภาษากายของผู้ป่วย) การสะท้อนความรู้สึก (Reflecting feeling) การตั้งคำถาม (Exploring) และการขอความกระจ่าง (Clarifying)

2. นักศึกษาสามารถใช้ทักษะการสื่อสารเพื่อการบำบัดในการจัดการกับอาการทางจิตผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม เช่น ผู้ป่วยมีความคิดหลงผิด ผู้ป่วยไม่พูด ผู้ป่วยสมาธิสั้น

3. นักศึกษาสามารถนำประสบการณ์การที่ได้จากการสะท้อนคิดไปจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกของตนเองขณะให้การดูแลผู้ป่วยจิตเวชได้เช่น ความกลัว ความไม่แน่ใจ ความตื่นตระหนก

4. นักศึกษานำประสบการณ์การเรียนรู้โดยการสะท้อนคิดและการคิดวิเคราะห์ภาพไปใช้ในการให้การพยาบาลผู้ป่วยได้

3.5 Body paint

เป็นรูปแบบหรือวิธีการให้นักศึกษาสะท้อนคิดโดยการเขียนด้วยภาพแทนความรู้สึก ซึ่งจะทำให้ นักศึกษามีแนวทางในการเขียนและสะท้อนความรู้สึกได้ในมิติที่กว้างขึ้น โดยผู้สอนกำหนดประเด็นในการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับ เป้าหมาย วิธีการ ความต้องการและอุปสรรคที่อาจจะเกิดหรือเกิดขึ้นในการ จัดการตนเองด้านสุขภาพเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันการเจ็บป่วย โดยแบ่งกลุ่มและให้ นักศึกษา เขียนความรู้สึกต่อ ประเด็นต่าง ๆ บนกระดาษที่มีภาพร่างกายคน ซึ่งนักศึกษาจะเชื่อมโยงความคิดไปกับ อวัยวะหรือส่วน ต่าง ๆ ของร่างกายที่เกี่ยวข้อง เช่น หัวใจคือเป้าหมายศีรษะ คือความคิด เป็นต้น การสะท้อน คิดแบบนี้ เชื่อว่าคนทุกคนต้องการให้เกิดสุขภาวะที่ดี แต่ยังไม่รู้วิธีการที่ถูกต้อง หลังจากนั้นผู้สอนต้องให้ นักศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมกันคิดทำกิจกรรมแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่สำคัญนั้น ให้ทุกคนได้สะท้อนว่า

ตนเองและก็ยังพร้อมความรู้ในเรื่องเหล่านี้ นักศึกษาร่วมกับผู้สอน และชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมประเมินผลกิจกรรมให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ร่วมกันเพื่อการจัดการสุขภาพของตนเองและชุมชน

3.6 ภาพต้นไม้

การสะท้อนคิดด้วยวิธีการทำภาพต้นไม้ เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เกิดการคิดเชิงลึกอย่างมีวิจารณญาณ ผู้สอนกำหนดประเด็นในการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเป้าหมาย วิธีการ ความต้องการและอุปสรรคที่อาจจะเกิดหรือเกิดขึ้นในการคิดกิจกรรมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันการเจ็บป่วย โดยแบ่งกลุ่มและให้ นักศึกษาเขียนความรู้สึกต่อ ประเด็นต่าง ๆ บนกระดาษที่มีภาพต้นไม้ ซึ่งนักศึกษาจะเชื่อมโยงความคิดไปกับต้นไม้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ดอกไม้ ผลไม้ที่ออกผลเต็มต้น คือ ผลผลิต ส่วนยอดต้นไม้ คือ แนวคิด หลักการในการทำกิจกรรมหรือโครงการ กิ่งไม้ ใบไม้ เป็นทรัพยากรและงบประมาณ ราก คือ สภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน เป็นต้น หลังจากที่ได้คิดแล้ว ผู้สอนให้นักศึกษาบรรยาย เหตุการณ์รวมทั้งแสดงเหตุผล และความรู้สึกจากมุมมองของตนเองและผู้อื่น เห็นถึงการใคร่ครวญ ลึกลงไปในจิตใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงตรึงตรองถึงเหตุปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีผลเชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ได้เกิดขึ้นของชุมชนด้วยซึ่งช่วยให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจ เข้าถึง เกิดการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนได้

3.7 บันทึกการเรียนรู้

การเขียนบันทึกการเรียนรู้ เป็นเทคนิคหนึ่งที่สามารถประเมินเพื่อการพัฒนา (Formative Assessment) ทางด้านความรู้ และความสามารถในการคิด และทัศนคติของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนการสอน โดยผู้เรียนจะมีโอกาสได้เขียนสิ่งที่ได้เรียนรู้และประสบการณ์ส่วนตัว ฝึกบันทึก ความก้าวหน้า การแสดงความคิด และความเข้าใจของตนเอง เป็นการสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจ เนื้อหาวิชา ช่วยเพิ่มการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นสื่อในการสนทนาระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

การสะท้อนคิดด้วยการเขียนบันทึกการเรียนรู้ในรายวิชาภาคปฏิบัติ ซึ่งมีระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติที่แตกต่างกัน เช่น

- ฝึกปฏิบัติ 4 สัปดาห์ ให้เขียนทุกวัน เมื่อครูตรวจจึงสะท้อนกลับ
- ให้เขียนทุกวันแต่ไม่บังคับ ถ้าไม่มีเหตุการณ์ใด ๆ ก็ไม่ต้อง ไม่กดดัน ส่งวันรุ่งขึ้น จากนั้นครูอ่าน แล้วFeedback ในเช้าวันนั้น แต่เลือกมาบาง case ไม่ทุก case
- ฝึกปฏิบัติ 2 สัปดาห์ จะเขียนสัปดาห์ละฉบับ นักศึกษาสามารถเขียนได้

- ฝึกปฏิบัติ 1 วันครึ่ง เขียน 1 ฉบับ นักศึกษาต้องเร่งรีบในการเขียนบันทึกและครูไม่มีช่วงเวลาสะท้อนกลับหลังจากตรวจบันทึกการเรียนรู้ ดังนั้นการเขียนบันทึกการเรียนรู้ควรพิจารณาระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติไม่ควรสั้นจนเกินไปถ้าจะใช้วิธีการประเมินโดยใช้บันทึกการเรียนรู้
- อาจารย์ควรกระตุ้นให้นักศึกษาเขียนครอบคลุม 3 ประเด็นคือ รู้สึกอย่างไร ได้เรียนรู้อะไร และจะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างไร
- อย่าโฟกัสที่ความรู้เฉยๆ จะต้องโฟกัสที่วิธีการซึ่งจะสะท้อนจากความรู้สึกที่นักศึกษาสะท้อนออกมาโดยผ่านบันทึกการเรียนรู้
- ประเด็น หรือสถานการณ์ ที่เป็นคำถามให้เขียนบันทึกการเรียนรู้ต้องกระแทกใจจะทำให้นักศึกษาสามารถเขียนได้
- การเขียนบันทึกการเรียนรู้จะตั้งคำถามโดยใช้เหตุการณ์น่าสนใจประจำวัน
- การเขียนบันทึกการเรียนรู้อาจจะตั้งคำถามดังนี้ ข้อ 1 เหตุการณ์ประทับใจอะไรก็ได้ และ ข้อ 2 แล้วเหตุการณ์ที่ไม่ประทับใจ ข้อ 3 เราจะพัฒนาหรือประยุกต์ใช้อย่างไร

4 การบูรณาการการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ด้วยการสะท้อนคิดกับการจัดการเรียนรู้และการฝึกภาคปฏิบัติ

4.1 Pre-conference

ในแต่ละวันครูผู้สอนจะมีการสะท้อนคิดให้นักศึกษาได้เรียนรู้ในการให้การพยาบาลผู้ป่วยที่นักศึกษาได้รับมอบหมายถึงวิธีการประเมินสภาพ การรวบรวมรวมข้อมูลการวินิจฉัยปัญหาทางการพยาบาล การวางแผนการพยาบาลการปฏิบัติการพยาบาลและการประเมินผล เป็นการคิดไตร่ตรองก่อนการปฏิบัติงานเพื่อจะได้มีสติปัญญาขณะปฏิบัติงานโดย

- รู้ว่าเป้าหมายคืออะไร
- รู้ว่าสิ่งที่ทำอยู่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายหรือไม่
- รู้ว่าจะปรับเปลี่ยนอย่างไร

4.2 Post-conference

เมื่อสิ้นสุดการฝึกปฏิบัติการพยาบาลที่นักศึกษาได้ปฏิบัติซึ่งจะทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้และเห็นจุดดีและข้อที่ต้องปรับปรุงหรือพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นในแต่ละวัน และถ้าครูผู้สอนได้ทำอย่างต่อเนื่องทุกวันจะสามารถประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการสะท้อนคิดได้ เป็นการคิดไตร่ตรองหลังการปฏิบัติงานเพื่อจะได้มีสติปัญญาหลังปฏิบัติงานโดย

- รู้ว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่
- รู้ว่าบรรลุ/ไม่บรรลุ เพราะอะไร
- รู้ว่าจุดแข็ง จุดด้อยคืออะไร

4.3 Simulation-Based Learning: SBL

เป็นวิธีการเรียนการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เสมือนจริง โดยการลงมือปฏิบัติในสถานการณ์จำลองนักศึกษาเรียนรู้จุดดีและจุดที่ต้องพัฒนาของตนเอง ได้โดยการสะท้อนความรู้สึกที่เกิดขึ้นด้วยตนเองและครูผู้สอนช่วยสะท้อนให้เห็นจุดที่เป็นประเด็นการเรียนรู้ที่นักศึกษาต้องได้รับและจุดดีที่นักศึกษาได้ทำและนักศึกษามีแนวทางในการนำไปพัฒนานตนเองในการใช้ในสถานการณ์จริง ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ใช้การสะท้อนคิด

4.4 case study

เป็นวิธีการเรียนการสอนที่เน้นให้นักศึกษา คิด พิจารณา เปรียบเทียบ เกี่ยวกับตัวผู้ป่วย พยาธิสภาพ สาเหตุ อาการและอาการแสดง การรักษา และการพยาบาล และทบทวนอย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการพยาบาลให้กับผู้ป่วยเฉพาะบุคคล

4.5 case analysis

เป็นวิธีการเรียนการสอนที่เน้นให้นักศึกษา คิด พิจารณา วิเคราะห์ เกี่ยวกับตัวผู้ป่วย พยาธิสภาพ สาเหตุ อาการและอาการแสดง การรักษา และการพยาบาล และทบทวนอย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการพยาบาลให้กับผู้ป่วยเฉพาะบุคคล

4.6 case conference

เป็นวิธีการเรียนการสอนที่เน้นให้นักศึกษาไปศึกษารายละเอียดของโรค แนวทางการรักษาเชื่อมโยงสู่การพยาบาลเฉพาะบุคคล

4.7 หลังสิ้นสุดการฝึกปฏิบัติ

เน้นให้นักศึกษาทวนสอบตนเองว่าหลังสิ้นสุดการฝึกปฏิบัติงานได้บรรลุวัตถุประสงค์รายวิชาหรือไม่ โดยจะทำทั้งวิชาถ้าเป็นผู้ประสานงานรายวิชา แต่ถ้ารับผิดชอบเฉพาะกลุ่มก็จะทำให้เมื่อสิ้นสุดการฝึก สิ่งใดยังขาดอยู่ควรไปศึกษาความรู้เพิ่มเติม รวมทั้งซักถามปัญหาและอุปสรรคในการฝึกปฏิบัติงานโดยภาพรวมและแต่ละโรงพยาบาลด้วย

5 บทบาทอาจารย์ที่เอื้อต่อการประเมินการเรียนรู้ด้วยการสะท้อนคิด

5.1 ชี้แนะ

ในบางสถานการณ์ที่นักศึกษาไม่สามารถประเมินปัญหาและรวบรวมข้อมูลไม่เพียงพอในการระบุปัญหา ในการให้การช่วยเหลือผู้ป่วยได้อย่างถูกต้อง ครูผู้สอนต้องให้คำชี้แนะหรือนำเพิ่มเติม เพื่อให้ นักศึกษาได้ข้อมูลครบถ้วนและเพียงพอเพื่อดำเนินการในการช่วยเหลือในขั้นตอนต่อไปได้ โดยผู้สอนคอย แนะนำนักศึกษาทั้งด้านความรู้และคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์โดยจะค่อยๆ พุดชี้แนะให้นักศึกษามองตนเอง แล้วค่อยๆ ขวนอภิปราयว่า สิ่งใดที่เด่นต้องคงไว้ ต้องตัดค่อย ๆ แก่ไข

5.2 เป็นโค้ช

อาจารย์จะช่วยให้ นักศึกษาเกิดการเรียนรู้โดยทำหน้าที่เหมือนพี่เลี้ยงในการฝึกปฏิบัติงานและชักนำให้ นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้นักศึกษาได้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้

5.3 เป็นผู้สนับสนุน facilitator

การเป็นผู้สนับสนุนในการเรียน กลุ่มย่อย เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เป็นสื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการ คิด แก่ไข ปัญหา เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนตั้งไว้ มิได้ มีบทบาทเป็นผู้ ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนโดยตรง แต่จะอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียน ทั้งการเรียนการสอนภาคทฤษฎีและ ภาคปฏิบัติ

5.4 เป็นที่ปรึกษา

การเป็นที่ปรึกษา อาจารย์ต้องทำหน้าที่ของผู้ที่ให้คำปรึกษาได้ทั้งเรื่องวิชาการและการดำเนินชีวิตแก่นักศึกษาทุกคน

5.5 เป็นผู้รักษาความลับ

อาจารย์จะไม่ส่งต่อเรื่องของนักศึกษา ยกเว้นกรณีนักศึกษา มีพฤติกรรมที่ต้องช่วยแก้ไข ปรับปรุงอย่างเร่งด่วน

6 ทักษะของอาจารย์ที่เอื้อต่อการประเมินการเรียนรู้ด้วยการสะท้อนคิด

6.1 การตั้งคำถาม

ผู้สอนต้องฝึกการตั้งคำถาม กระตุ้นให้นักศึกษาคิด และเป็นคำถามปลายเปิดคำถามที่ใช้ควรเป็นไปในเชิงบวก เป็นทักษะที่สำคัญของผู้สอน เพราะการใช้คำถามของผู้สอนมีหลายลักษณะ บางคำถามจะช่วย กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ อยากได้คำตอบ และฝึกการคิดได้จากคำถามของผู้สอน การตั้งคำถามยังสามารถ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการคิดทบทวน การคิดแบบเชื่อมโยง และคิดวิเคราะห์ได้

ตัวอย่างคำถามที่ใช้ เช่น

- ที่อภิปรายมา หมายความว่าอย่างไร
- ช่วยยกตัวอย่างประกอบได้ไหม
- ทำไมถึงคิดเช่นนั้น
- คุณทราบได้อย่างไร
- มีทางเลือก หรือแนวทางอื่นอีกไหม
- เห็นด้วยกับที่เพื่อนเสนอหรือไม่ มีเหตุผลอื่นเพิ่มเติมไหม

6.2 การเสริมพลังการเรียนรู้

ความหมายและความสำคัญของการเสริมพลังการเรียนรู้

การเสริมพลังการเรียนรู้ (Empowerment) มาจากแนวคิดการเสริมพลังอำนาจซึ่งเริ่มต้นมาจาก แนวคิดทางสังคมวิทยาที่ใช้แก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ผู้นำแนวคิดนี้คือ นักปรัชญาชาวบราซิลชื่อ เปาโล แฟร์ (Paulo Freire) ได้นำมากำหนดเป็นกลยุทธ์การพัฒนาสังคม ปัจจุบันมีการนำแนวคิดนี้มาใช้อย่าง กว้างขวางในสถานการณ์ต่างๆ รวมถึงการจัดการเรียนรู้ เพราะเป็นแนวคิดที่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ ในสังคมศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมอยู่ ตลอดเวลา แนวคิดเรื่องการสร้างเสริมพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นแนวคิดที่ใช้ในการ พัฒนาศักยภาพของบุคคลให้สามารถทำงาน และเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้บุคคลเปลี่ยน ความคิดมุมมองที่มีต่อตนเอง และสังคมอย่างสร้างสรรค์ โดยเห็นว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถ และสามารถเปลี่ยนแปลงการการเรียนรู้ และการทำงานของตนให้ดีขึ้นได้

เทคนิคการเสริมพลังอำนาจที่เน้นที่ตัวบุคคล

เทคนิคการเสริมพลังอำนาจที่เน้นที่ตัวบุคคล ที่สามารถนำใช้กับนักศึกษา มีดังนี้

1. เพิ่มความสามารถในตัวของผู้เรียน (Increasing Self-efficacy) โดยเน้นที่ความรู้สึกละเอียดในตัวผู้เรียน ส่งเสริมให้มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองขณะอุปสรรคต่างๆได้
2. พัฒนาเรื่องความรู้สึกในการทำงานเป็นทีม (Teamwork) โดยปลูกจิตสำนึกในตัวผู้เรียนในเรื่องของ ความร่วมมือร่วมใจกันทำงานกลุ่ม เป้าหมายร่วมกันที่จะใช้พลังของทีมในการแก้ปัญหา
3. ลดการตำหนิตนเอง (Reducing Self-blame) โดยเปลี่ยนวิธีการมองปัญหาจากการกล่าวโทษตัวเอง มาเป็นมาพูดคุยกันเพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา
4. กำหนดความรับผิดชอบของบุคคลต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต (Assuming personal responsibility for change) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบจริงจังและรับรู้พลังของตนเองในการ มุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ และแก้ไขปัญหา หรือปรับเปลี่ยนสถานการณ์ต่างๆให้ดีขึ้น
5. กำหนดเป้าของการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง ซึ่งควรเป็นการตั้งเป้าหมายที่ท้าทาย เป็นสิ่งกระตุ้น จูงใจให้ผู้เรียนได้ใช้ความพยายามในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้

6. การให้ข้อมูลย้อนกลับในการเรียนรู้ และการฝึกปฏิบัติของผู้เรียน
7. เพิ่มแรงสนับสนุนทางสังคมในการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น จากอาจารย์ อาจารย์พี่เลี้ยง เพื่อน ผู้รับบริการ
8. ผู้สอนต้องเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และยอมรับความแตกต่างของผู้เรียน และเชื่อว่าผู้เรียนพัฒนาได้

การวัดและประเมินการเสริมพลังการอำนาจในการเรียนรู้

การวัดและประเมินการเสริมพลังการอำนาจในการเรียนรู้ ควรวัดในประเด็นดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ เพราะการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันในการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมสำคัญของการเสริมพลังการทำงาน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรับรู้คุณค่าและความสามารถของตนเองจนเกิดความเชื่อว่า จะสามารถเปลี่ยนแปลงสภาพปัญหาที่ประสบอยู่ได้
2. วัดผลพลอยได้ เช่น ความพึงพอใจของบุคคลต่อการปฏิสัมพันธ์ หรือการรวมกลุ่มกันในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน
3. วัดผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผลการเรียนรู้ หรือวัดที่คุณภาพของผลงาน

6.3 การสังเกต

ในการสอนนักศึกษาต้องคอยสังเกตถึงสิ่งที่นักศึกษาแสดงออกทั้งทางด้านความรู้ และทั้งด้านพฤติกรรมของนักศึกษาเพื่อหาจุดที่เด่นของนักศึกษาในการชื่นชม และชักชวนนักศึกษาในการแก้ไขข้อที่ด้อย โดยการสังเกตจะสังเกตจากการตอบคำถาม การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การปฏิบัติงานโดยการให้การพยาบาลผู้รับบริการ

6.4 ไวต่อความรู้สึก

ในการสอนนักศึกษาต้องไวต่อสิ่งที่นักศึกษาแสดงออกทั้งทางด้านความรู้ และทั้งด้านพฤติกรรมของนักศึกษาเพื่อหาจุดที่เด่นของนักศึกษาในการชื่นชม และชักชวนนักศึกษาในการแก้ไขข้อที่ด้อย โดยจะดูจากการตอบคำถาม การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การปฏิบัติงานโดยการให้การพยาบาลผู้รับบริการ การไวต่อสิ่งที่นักศึกษาแสดงออกทำให้เข้าใจและเข้าถึงนักศึกษาอย่างแท้จริง นำไปสู่ความไว้วางใจเอื้อต่อการเรียนรู้

6.5 การยืดหยุ่น การยอมรับในพฤติกรรมที่นักศึกษาแสดงออก

การแสดงการยอมรับ และมีความยืดหยุ่นของครู จะช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาทักษะทางปัญญา สร้างความรู้สึกลดภัยทางจิตเช่น ผ่อนคลาย ยืดหยุ่น ไม่เน้นแบบแผนที่มีกฎระเบียบมากเกินไป บรรยากาศแห่งความไว้วางใจและการสนับสนุนซึ่งกันและกันทำให้นักศึกษามีอิสระในการคิดสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่เช่น การให้ความสนใจและเห็นความสำคัญของความคิดเห็น และคำตอบของนักศึกษา เพื่อแสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นและคำถามนั้นมีคุณค่า และนำไปใช้ประโยชน์ได้รวมทั้งยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักศึกษาให้ทุกคนได้มีความสำเร็จตามสภาพของตน พยายามลดความแข่งขันชิงดีชิงเด่นมาก ๆ

6.6 การสื่อสาร และการสร้างความไว้วางใจ (cognitive coaching)

การโค้ชเพื่อการรู้คิด เป็นกระบวนการฝึกสอน โดยผู้สอน ซึ่งทำหน้าที่เป็นโค้ช ดึงศักยภาพของผู้เรียน ด้านความรู้ ความสามารถในการคิด ตลอดจนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามที่กำหนดไว้ มีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนาศักยภาพ ด้านการคิดของผู้เรียน การใคร่ครวญตรวจสอบตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทักษะของอาจารย์ด้านการสื่อสาร การสร้างความไว้วางใจที่เอื้อต่อการประเมินการเรียนรู้ด้วยการสะท้อนคิดมีดังนี้

1) Credit การมีความน่าเชื่อถือ เป็นการสร้างสิ่งที่ดีดีให้นักศึกษายอมรับการเกิดความไว้วางใจ

- รักษาคำพูด พูดคำไหนคำนั้น รักษาสัญญาที่ให้ไว้ จึงต้องคิดให้ดีกว่าก่อนจะพูดเรื่องอะไร หรือจะรับปากเรื่องใดกับนักศึกษาหากทำไม่ได้
- ตรวจงาน การสะท้อนคิดให้เสร็จตามกำหนด
- เก็บรักษาความลับโดยเฉพาะในบางเรื่องที่เขามาเล่านั้นอาจจะกระทบต่อตัวนักศึกษาอย่างมาก และอาจารย์ก็ต้องไม่แพร่พรายออกไปให้บุคคลที่สามที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นได้รู้

2) Communication การสื่อสาร

- การสื่อสาร ด้วยการเปิดเผยและบอกความจริง (Tell the Truth) ที่นักศึกษาควรได้รู้อย่าครบถ้วนไม่พูดโดยทิ้งเงื่อนงำไว้ เช่น การสะท้อนคิดนักศึกษาทั้งในด้านบวก และด้านลบ อย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้นักศึกษาประเมินตนเองได้อย่างถูกต้องส่งผลให้เกิดการพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม
- สื่อสารพร้อมกับสังเกตสิ่งตอบสนองที่ไม่เป็นคำพูด (Non-Verbal Communication) หรือภาษากาย (Body Language) ที่นักศึกษาแสดงออกมา ซึ่งจะช่วยให้อาจารย์เข้าใจกันมากขึ้น

3) Care การเอาใจใส่ดูแลกัน

- เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม พร้อมรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- ให้ความชื่นชมกับนักศึกษาที่ควรได้รับคำชื่นชม ตาหนักกับนักศึกษาที่ทำงานผิดพลาดส่งผลเสียหาย
- แสดงความกระตือรือร้นที่จะสะท้อนคิด

4) Consistency ความเสมอต้นเสมอปลาย

- ความเสมอต้นเสมอปลายในการการสะท้อนคิด

6.7 การจัดการกับอารมณ์

ผู้สอนควรมีการควบคุมอารมณ์ตนเองและรู้วิธีการจัดการกับอารมณ์ตนเอง โดยเฉพาะอารมณ์โกรธ หรือแสดงกิริยาผิดหวัง เพราะจะไปขัดขวางการแสดงออกของผู้เรียน ในด้านความกล้าในการตอบคำถามหรือ แสดงความคิดเห็นของตนออกมา อารมณ์ที่สมควรใช้ เช่นอารมณ์ขันเมื่อรู้สึกว่าผู้เรียนมีความเครียด หรือ แสดงอารมณ์ดีใจ ยินดี เมื่อผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ถูกต้องหรือตรงตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

6.8 ทักษะการฟังจับประเด็น

การสื่อสารกับผู้เรียน โดยเฉพาะเรื่องที่มีผลกระทบต่อตัวผู้เรียน มักจะไม่พูดหรือสื่อสารออกมาตรงๆ ทักษะการฟังเพื่อจับประเด็นหรือการฟังอย่างลึกซึ้งของผู้สอนจึงจะช่วยให้ทราบว่าจริงๆ แล้วผู้เรียนต้องการจะบอกหรือสื่อสารอะไร ประเด็นไหน ทั้งนี้ นอกจากภาษาที่ผู้เรียนสื่อสารออกมาผู้สอนอาจต้องสังเกตไปถึง น้ำเสียงและลักษณะท่าทางของผู้เรียนที่แสดงออกมา จึงจะทราบว่าสิ่งที่ผู้เรียนสื่อสารมานั้นหมายถึงอะไร

6.9 ทักษะทางการพยาบาล

ครูผู้สอนต้องมีความรู้ความสามารถด้านทักษะพื้นฐานทางการพยาบาลและทักษะเฉพาะวิชาชีพตรงตามสาขาหรือหออผู้ป่วยที่รับผิดชอบโดย สายทางเวชปฏิบัติจะต้องมีทักษะการเย็บแผล ผ่าฝี ถอดเล็บ และ อื่นๆ ในการดูแลผู้ป่วยที่มีภาวะฉุกเฉิน โดยครูนิเทศต้องมีการฝึกฝน อบรมทักษะเฉพาะและทักษะพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและสามารถถ่ายทอดให้นักศึกษาในภาคปฏิบัติได้ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการดูแลผู้ป่วยโดยมีขั้นตอนการสอนดังนี้

ครูทบทวนความรู้โดยใช้คำถามกระตุ้นและให้ผู้เรียนร่วมแสดงความคิดเห็นโดยเน้นเรื่องการใช้ทักษะการเย็บแผล และให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนจากอุปกรณ์ที่เตรียมไว้ฝึกก่อนปฏิบัติจริง เพื่อสร้างความมั่นใจและมีบุคลิกภาพที่ดีด้านการบริการเมื่อไปปฏิบัติจริงกับผู้ป่วย

นำกรณีศึกษาจริงโดยให้นักศึกษาซักประวัติประเมินสภาพบาดแผลของผู้ป่วย และแนะนำการปฏิบัติจริงในการเย็บแผลให้ผู้ป่วย โดยครูเป็นผู้ให้กำลังใจและทวนสอบขั้นตอนอีกครั้งเพื่อเสริมแรงในการปฏิบัติจริง

มอบหมายให้นักศึกษาดำเนินการเย็บแผลโดยมีครูเป็นผู้ช่วยเหลือขณะเย็บแผลจริงเมื่อเกิดความประหม่าแก่นักศึกษาครูจะเสริมแรงโดยใช้คำพูดทางบวกและร่วมทำเป็นตัวอย่างให้นักศึกษาดูและทำพร้อมกับครูนิเทศ เมื่อเสร็จการพยาบาลและการเย็บแผล สรุปการเรียนรู้รายบุคคลรวมทั้งชื่นชมและให้กำลังใจในการทำครั้งต่อไป

แนวทางการพัฒนาการสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาทักษะการคิดของนักศึกษาในมุมมองของอาจารย์ การกระตุ้นและพัฒนาความรู้ทั้ง 3 ระดับดังนี้

1. ความรู้แบบผิวเผิน (Superficial awareness)
2. ความรู้ว่าตนเองยังไม่รู้อะไร (Selective awareness)

3. ความรู้ที่ตนเองอยากรู้อะไรเพิ่มมากขึ้น (Deep awareness)

โดยเน้นความเข้าใจหลักการแนวคิดเพื่อประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงตามบริบทของผู้รับบริการอย่างเหมาะสมให้เกิดการพัฒนาทักษะ ที่ควรมีในการดูแลผู้รับบริการ โดยการสร้าง 1. แรงจูงใจ 2. มีคุณธรรม จริยธรรม 3. ความฉลาดทางอารมณ์ ประกอบด้วย ทักษะส่วนบุคคล (ตระหนักรู้ในตนเอง ควบคุมตนเอง และมองเชิงบวก) และทักษะทางสังคม (เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และมีภาวะผู้นำ)

6.10 สร้างบรรยากาศความไว้วางใจและมี Comfort zone

ครูต้องสร้างบรรยากาศความไว้วางใจให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย ผู้สอนต้องยิ้มแย้มแจ่มใส พูดสร้างกำลังใจ จะทำให้นักศึกษามี Comfort zone หรือ safety zone นักศึกษาจะเกิดความไว้วางใจ เชื่อใจผู้สอน และกล้าที่จะสะท้อนกลับหรือเขียนบันทึกการเรียนรู้ได้ตามความคิด ความรู้สึกที่แท้จริงของนักศึกษา

7 เทคนิคการสะท้อนคิดเพื่อการกระตุ้น Growth mind set ของผู้เรียน

7.1 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้กระทำหรือทดลองด้วยตนเองอาจใช้วิธีการลองผิดลองถูก ในสิ่งที่ไม่เกิดอันตรายต่อผู้เรียน หรือผู้ป่วย ภายใต้การควบคุมของอาจารย์ผู้สอน และหลังจากนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พูดถึงสิ่งที่ได้กระทำ ปัญหา และ ข้อปรับปรุงเสนอแนะ สรุปออกมาเป็นการเรียนรู้ร่วมกับผู้สอน

7.2 แลกเปลี่ยนความคิดกับบุคคลอื่น

เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนตื่นตัว และตกผลึกความรู้หรือประสบการณ์ เพื่อนำมา แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น และยังช่วยผู้เรียนได้ทบทวนความคิดของตนเองในมุมมองของผู้อื่น/เพื่อน/ครู เกิดการเรียนรู้แบบ Active learning ได้เป็นอย่างดี จนนำไปสู่ Growth mind set ของผู้เรียน

7.3 ชี้ให้ผู้เรียนเห็นพัฒนาการทางการเรียนรู้ของตนเอง

7.4 ชี้ให้เห็นมุมมองความคิดที่แตกต่าง

การชี้ให้เห็นมุมมองความคิดที่แตกต่าง คือการที่ผู้สอนพยายามสะท้อนให้นักศึกษาได้มอง หรือได้คิด ในประเด็นที่อาจแตกต่าง หรือตรงกันข้ามในสิ่งที่เขาคิด หรือมอง..การมองมุมเดียวเราก็เข้าใจได้แบบหนึ่ง...การมองในอีกมุมหนึ่ง..อาจทำให้ความคิดเปลี่ยน หรือสร้างความเข้าใจใหม่...ที่เป็นประโยชน์ และนักศึกษาได้เรียนรู้มากขึ้น ตัวอย่าง เช่น วิชาจิตเวชเรียนเรื่องของความเศร้า คือเขาก็เอานิทานเรื่องหนึ่งมาเล่าสรุปแล้วก็คือพูดง่าย ๆ ว่า จะเปรียบเทียบเมื่อเราเลี้ยงไก่เราอยากจะเป็นคนที่เช็ดขี้ไก่มันก็เหม็น ธรรมชาติเขาเช็ด หรือว่า คุณอยากเป็นคนที่ไม่เป่ย์ขี้ไก่ซึ่งเอามาเจียวแล้วก็จะหอมหวานชวนกิน คือทุกคนก็คิดแบบนี้กันหมด แล้วเราก็

เอาตรงนี้มาสะท้อนคิดว่าใช้ทุกคนก็ต้องการที่จะเป็นคนเก็บไข่ไก่ เราก็สะท้อนต่อว่าการที่ไข่จะออกไข่ได้ดีก็จะมีความสุขและสุขสบายถึงจะผลิตไข่ ถ้าไม่มีคนเก็บไข่ไก่เลยแล้วไข่จะสุขสบายได้ไหม เขาก็จะรู้สึกไข่ มุมนี้ไม่ได้คิดเลย ก็คิดว่าตรงนี้น่าจะเป็นประเด็นที่ดีเพราะส่วนใหญ่ก็จะตัดสินใจตามกรอบของเขา

7.5 กระตุ้นแรงจูงใจภายใน และสร้างความเชื่อมั่นในการเรียนรู้

7.6 เชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง

การเชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง หมายถึงการที่ผู้สอนสะท้อนประเด็นให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้โดยการเปรียบเทียบสิ่งที่ตนคิดเองตามความรู้ทางทฤษฎีที่ได้เรียนมา กับการปฏิบัติในสภาพจริง ซึ่งมีความแตกต่าง การยกความรู้ทั้งหมดไปใช้ในการปฏิบัติสามารถทำได้จริงหรือไม่ ...ทั้งนี้จะช่วยกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดความคิดวิเคราะห์ และสามารถเชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีไปสู่การประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติจริง ประสบการณ์จากการจัดการเรียนการสอนในวิชากระบวนการตัดสินใจมนุษย์ มีใบงานที่ให้นักศึกษาไปศึกษาชีวิตผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังในชุมชน คือการที่นักศึกษาได้ไปศึกษาการดำเนินชีวิต ครอบครัว ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ที่พักอาศัย ตลอดจนการทำมาหากินเลี้ยงชีพ ภาระหน้าที่ การเข้าสังคม การพักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงความเจ็บป่วย และพฤติกรรมการดูแลตนเอง และหลังจากได้ไปศึกษาในแต่ละครั้งจะกลับมาเข้ากลุ่ม โดยใช้กระบวนการสะท้อนคิด ซึ่งสิ่งที่พบคือ ช่วงแรกๆ นักศึกษาจะไปศึกษาเฉพาะความเจ็บป่วย กินยาอย่างไร ไปตรวจตามนัดหรือไม่ ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ พยาบาล หรือนุเคราะห์ทางสุขภาพที่เกี่ยวข้องหรือไม่ ครูจะพยายามสะท้อนให้นักศึกษามองความเป็นจริงที่อยู่บนชีวิตของผู้สูงอายุ เพราะอะไรนักศึกษาถึงไม่ได้สนใจว่าเขาดำเนินชีวิตอย่างไร เขาทำมาหากินอย่างไร มีภาระอะไรในชีวิตหรือไม่ ครอบครัวเป็นอย่างไร ผู้สูงอายุมองความเจ็บป่วยของตนเองอย่างไร และดูแลตนเองในแบบของเขาอย่างไร ซึ่งอันนี้เป็นความจริงที่นักศึกษาไปถึงตัวผู้รับบริการ แต่มองไม่เห็น เมื่อสะท้อน แลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้วก็กลับไปศึกษาเพิ่มเติม ซึ่งก็จะมีข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน เมื่อก้าวเข้าสู่ขั้นตอนการวางแผนการพยาบาล นักศึกษาก็กว้างแผนการดูแลตามโรคที่ได้เรียนทฤษฎีมา ต้องดูแลอย่างไร ตามขั้นตอน 1..2...3...4...5....ครูก็ต้องสะท้อนว่าการนำไปปฏิบัติทำได้จริงหรือไม่ ทั้งนี้ก็ต้องไปพิสูจน์ทราบจากการได้ลงมือปฏิบัติจริง และสะท้อนความเป็นจริงในชีวิตของผู้สูงอายุให้นักศึกษาได้เห็น

“แนะนำให้ผู้สูงอายุที่มีอาชีพเก็บผักต้องไปทำงานช่วง เทียงคืนถึงหกโมงเช้า เรื่องการเปลี่ยนอาชีพทั้งๆที่ความเป็นจริงในชีวิตคือมันเป็นความจำเป็นที่เขาต้องทำ ไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถหาเงินมาดูแลแม่ที่ป่วยเป็นสมองเสื่อม และหลานเล็กๆได้”

“แนะนำเรื่องการรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ โดยเฉพาะอาหารโปรตีนสูง ย่อยง่าย เช่น เนื้อปลา แก่ผู้สูงอายุที่มีภาระเลี้ยงดูครอบครัว หาเข้ากินคำ และซื้ออาหารถุง วันละ 2 ถุง กินทั้งบ้าน เพราะข้อจำกัดด้านการเงิน”

“แนะนำเรื่องการปรับสภาพบ้าน ให้ปลอดภัย เพื่อลดความเสี่ยงต่อการพลัดตกหกล้ม รวมถึงดูแลบ้านให้สะอาด เพื่อสุขอนามัยที่ดี แก่ผู้สูงอายุชายที่อยู่คนเดียว มีปัญหาเรื่องคันตามตัว รับจ้างเหลาไม้กวาด

รายได้ค่าละ 30 บาท ที่นั่งเหลาทั้งวันเพื่อให้ได้จำนวนกำมาากมาก เพราะนั่นคือรายได้ทางเดียว ที่ร่างกาย เอื้ออำนวยให้ทำได้ เพื่อเลี้ยงปากท้องตัวเอง และมากกว่าสิบตัว โดยไม่ได้ทำความเข้าใจว่าในสภาวะที่แทบไม่มีกิน ทำไมต้องเลี้ยงหมาเป็นสิบๆตัว ”

ข้อความเล่านี้เป็นตัวอย่างผู้สูงอายุที่สะท้อนให้เห็นว่า เรามุ่งวางแผนการดูแลตามความรู้ทฤษฎีที่ได้เรียนมา แต่ในสภาพการณ์ที่เป็นจริงนั้นนักศึกษาจะต้องคำนึงถึงอะไรบ้าง ที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อไปสู่การปฏิบัติที่ผู้รับบริการสามารถนำไปใช้ในชีวิต และเกิดประโยชน์จริง ดังนั้นครูต้องชี้ให้เห็นโดยยก สภาพการณ์ความเป็นจริง สะท้อนให้นักศึกษาได้เห็น และคิดวิเคราะห์ในแต่ละแผนการพยาบาลให้ได้ และ เอื้อให้นักศึกษาปรับ/ประยุกต์แผนการพยาบาล ที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตและบริบทของผู้รับบริการอย่าง แท้จริง

7.7 เชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง

การเชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง หมายถึงการที่ผู้สอนสะท้อนประเด็นให้นักศึกษา สามารถเรียนรู้โดยการเปรียบเทียบสิ่งที่ตนคิดเองตามความรู้ทางทฤษฎีที่ได้เรียนมา กับการปฏิบัติในสภาพจริง ซึ่งมีความแตกต่าง การยกความรู้ทั้งหมดไปใช้ในการปฏิบัติสามารถทำได้จริงหรือไม่ ทั้งนี้จะช่วยกระตุ้นให้ นักศึกษาเกิดความคิดวิเคราะห์ และสามารถเชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีไปสู่การประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติจริง

ประสบการณ์จากการจัดการเรียนการสอนในวิชากระบวนการดูแลด้วยหัวใจมนุษย์ มีใบงานที่ให้ นักศึกษาไปศึกษาชีวิตผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังในชุมชน คือการที่นักศึกษาได้ไปศึกษาการดำเนินชีวิต ครอบครัว ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ที่พักอาศัย ตลอดจนการทำมาหากินเลี้ยงชีพ ภาระหน้าที่ การเข้า สังคม การพักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงความเจ็บป่วย และพฤติกรรมดูแลตนเอง และหลังจากได้ไปศึกษาในแต่ละครั้งจะกลับมาเข้ากลุ่ม โดยใช้กระบวนการสะท้อนคิด ซึ่งสิ่งที่พบคือ ช่วงแรก นักศึกษาจะไปศึกษาเฉพาะ ความเจ็บป่วย กินยาอย่างไร ไปตรวจตามนัดหรือไม่ ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ พยาบาล หรือ บุคลากรทางสุขภาพที่เกี่ยวข้องหรือไม่ ครูจะพยายามสะท้อนให้นักศึกษามองความเป็นจริงที่อยู่บนชีวิตของ ผู้สูงอายุ เพราะอะไรนักศึกษาถึงไม่ได้สนใจว่าเขาดำเนินชีวิตอย่างไร เขาทำมาหากินอย่างไร มีภาระอะไรใน ชีวิตหรือไม่ ครอบครัวเป็นอย่างไร ผู้สูงอายุมองความเจ็บป่วยของตนเองอย่างไร และดูแลตนเองในแบบของ เขาอย่างไร ซึ่งอันนี้เป็นความจริงที่นักศึกษาไปถึงตัวผู้รับบริการ แต่มองไม่เห็น เมื่อสะท้อน แลกเปลี่ยน เรียนรู้แล้วก็กลับไปศึกษาเพิ่มเติม ซึ่งก็จะมีข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน เมื่อก้าวเข้าสู่ ขั้นตอนการวางแผนการพยาบาล นักศึกษาก็กวางแผนการดูแลตามโรคที่ได้เรียนทฤษฎีมา ต้องดูแลอย่างไร ตาม ขั้นตอน 1..2...3...4...5....ครูก็ต้องสะท้อนว่าการนำไปปฏิบัติทำได้จริงหรือไม่ ทั้งนี้ก็ต้องไปพิสูจน์ทราบจากการ ได้ลงมือปฏิบัติจริง และสะท้อนความเป็นจริงในชีวิตของผู้สูงอายุให้นักศึกษาได้เห็น

“แนะนำให้ผู้สูงอายุที่มีอาชีพเก็บผักบุงต้องไปทำงานช่วง เทียงคืนถึงหกโมงเช้า เรื่องการเปลี่ยนอาชีพ ทั้ง ๆ ที่ความเป็นจริงในชีวิตคือมันเป็นความจำเป็นที่เขาต้องทำ ไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถหาเงินมาดูแลแม่ที่ ป่วยเป็นสมองเสื่อม และหลานเล็ก ๆ ได้”

“แนะนำเรื่องการรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ โดยเฉพาะอาหารโปรตีนสูง ย่อยง่าย เช่น เนื้อปลา แก้วผู้สูงอายุที่มีภาวะเสี่ยงดูครอบครัว หาเข้ากินค่า และซื้ออาหารถุง วันละ 2 ถุง กินทั้งบ้าน เพราะข้อจำกัดด้านการเงิน”

“แนะนำเรื่องการปรับสภาพบ้าน ให้ปลอดภัย เพื่อลดความเสี่ยงต่อการพลัดตกหกล้ม รวมถึงดูแลบ้านให้สะอาด เพื่อสุขอนามัยที่ดี แก้วผู้สูงอายุชายที่อยู่คนเดียว มีปัญหาเรื่องคันตามตัว รับจ้างเหลาไม้กวาด รายได้กำละ 30 บาท ที่นั่งเหลาทั้งวันเพื่อให้ได้จำนวนกำมากมาก เพราะนั่นคือรายได้ทางเดียว ที่ร่างกายเอื้ออำนวยให้ได้ เพื่อเลี้ยงปากท้องตัวเอง และหมากว่าสิบตัว โดยไม่ได้ทำความเข้าใจว่าในสภาวะที่แทบไม่มีกิน ทำไมต้องเลี้ยงหมาเป็นสิบ ๆ ตัว”

ข้อความเหล่านี้เป็นตัวอย่างผู้สูงอายุที่สะท้อนให้เห็นว่า เรามุ่งวางแผนการดูแลตามความรู้ทฤษฎีที่ได้เรียนมา แต่ในสภาพการณ์ที่เป็นจริงนั้นนักศึกษาจะต้องคำนึงถึงอะไรบ้าง ที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อนำสู่การปฏิบัติที่ผู้รับบริการสามารถนำไปใช้ในชีวิต และเกิดประโยชน์จริง ดังนั้นครูต้องชี้ให้เห็นโดยยกสภาพการณ์ความเป็นจริง สะท้อนให้นักศึกษาได้เห็น และคิดวิเคราะห์ในแต่ละแผนการพยาบาลให้ได้ และเอื้อให้นักศึกษาปรับ/ประยุกต์แผนการพยาบาล ที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตและบริบทของผู้รับบริการอย่างแท้จริง

7.8 การแสดงบทบาทสมมติ (role play)

การแสดงบทบาทสมมติ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนต้นตัว และตกผลึกความรู้หรือประสบการณ์ เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น และยังช่วยผู้เรียนได้ทบทวนความคิดของตนเองในมุมมองของผู้อื่น/เพื่อน/ครู เกิดการเรียนรู้แบบ Active learning ได้เป็นอย่างดี จนนำไปสู่ Growth mind set ของผู้เรียน

แนวคิดทฤษฎี

วิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ หมายถึง การสอนที่ผู้สอนสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติขึ้นมาที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดงบทบาทสมตินั้น ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนได้กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางด้านความรู้ ความคิด ที่คิดว่าตนควรจะแสดงออก ซึ่งการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ มุ่งฝึกการทำงานร่วมกัน กล้าคิด กล้าแสดงออกในการแก้ปัญหา การตัดสินใจ ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น ลดความตึงเครียด เพราะเป็นการสอนที่ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด

วิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติต่อการสะท้อนคิดหลักสำคัญของการสอนแบบนี้ คือ ผู้สอนจะสร้างปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนได้สะท้อนคิด และให้ผู้เรียนแก้ปัญหา นั้น ๆ ให้ได้ด้วยตัวเอง ด้วยการแสดงที่ทำให้ผู้ดูเห็นจริง และเมื่อยุติการแสดงแล้วจะมีการอภิปรายสะท้อนคิดโดยผู้สอนและผู้เรียนว่า การแก้ปัญหานั้นรู้สึกอย่างไรได้เรียนรู้อะไรจากบทบาทสมมติ การแก้ปัญหานั้นเหมาะสมหรือไม่ ถ้ายังไม่ดีไม่เหมาะสม ก็อาจ

หาผู้แสดงชุดใหม่เพื่อหาวิธีใหม่ และให้ได้คำตอบที่ถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยบทบาทสมมติที่ผู้เรียนต้องแสดงออกนั้นมี 2 ลักษณะ คือ การแสดงบทบาทสมมติแบบละคร เป็นการแสดงบทบาทตามเรื่องราวที่มีอยู่แล้ว ผู้แสดงจะทราบเรื่องราวทั้งหมด และการแสดงบทบาทสมมติแบบแก้ปัญหา เป็นการแสดงบทบาทสมมติที่ผู้เรียนได้รับทราบสถานการณ์หรือเรื่องราวแต่เพียงเล็กน้อยเท่าที่จำเป็น

การประยุกต์วิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติต่อการสะท้อนคิด ในรายวิชาการสอนและการให้คำปรึกษา

ขั้นตอนของการเรียนการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติต่อการสะท้อนคิด ในรายวิชาการสอนและการให้คำปรึกษา ใบงานที่ 2 ของภาคทดลอง เรื่อง การให้คำปรึกษาทางสุขภาพ

ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียม ผู้สอนเตรียมจุดประสงค์และสถานการณ์ในการแสดงบทบาทสมมติ โดยสถานการณ์เป็นเหตุการณ์ปัญหาที่พบได้บ่อยในต่างละช่วงวัย
2. ขั้นดำเนินการสอน โดยผู้สอนจะต้องนำเข้าสู่บทเรียนโดยการกระตุ้นผู้เรียนเกิดความสนใจ ต่อจากนั้นต้องเลือกผู้แสดงบทบาท เตรียมผู้สังเกตการณ์การแสดงบทบาทสมมติ แล้วเตรียมความพร้อมในการจัดฉาก และเตรียมการแสดงให้พร้อม
3. ขั้นการสะท้อนคิด เพื่อวิเคราะห์และการอภิปรายผลการเรียนรู้

ครูควรสร้างแรงจูงใจหรือกระตุ้นให้นักศึกษาสนใจการเรียนรู้ มีการใช้คำถามปลายเปิด กระตุ้นให้คิดเพื่อให้ นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างต่อเนื่อง โดยคำถามต้องครอบคลุมวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของหัวข้อ เช่น ในฐานะบทบาทของผู้ให้คำปรึกษา รู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับลักษณะผู้ให้คำปรึกษา ในฐานะบทบาทของผู้รับคำปรึกษา รู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับลักษณะผู้ให้คำปรึกษา ได้เรียนรู้อะไรกระบวนการให้การปรึกษา ได้เรียนรู้อะไรกับการเทคนิคการให้การปรึกษา ครูกระตุ้นให้นักศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์การแสดงบทบาทสมมติว่าเหมาะสมหรือไม่ ถ้ายังไม่ดีไม่เหมาะสม ให้ร่วมการอภิปรายการแก้ไขปัญหา
4. ขั้นแสดงเพิ่มเติม หลังการสะท้อนคิดสรุปผลการแสดงบทบาทสมมติแล้ว หากมีข้อบกพร่องหรือความไม่เข้าใจในเรื่องของการแสดงบทบาทสมมติ ผู้สอนอาจมีการแสดงเพิ่มเติมได้
5. ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปผล หลังจากสะท้อนคิดเกี่ยวกับการแสดงแล้วครูควรกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีส่วนสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ได้ศึกษาแก่กันและกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์นี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้แนวความคิดกว้างขวางขึ้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นว่าสิ่งที่เรียนนั้นเกี่ยวข้องกับความจริง จะทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะหาข้อสรุป หรือได้แนวความคิดรวบยอดที่ตนสามารถเข้าใจได้อย่างดี

องค์ประกอบที่ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพการสอนโดยแสดงบทบาทสมมติต่อการสะท้อนคิด

1.ด้านครูผู้สอน

1. ครูควรสร้างแรงจูงใจหรือกระตุ้นให้นักศึกษาสนใจการเรียนรู้ มีการใช้คำถามปลายเปิด กระตุ้นให้คิด เพื่อให้ นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างต่อเนื่อง
2. ครูต้องเป็นผู้ฟังที่ดี เปิดใจ มีความเข้าใจและเป็นกันเองกับนักศึกษา เป็นที่ปรึกษา ไว้วางใจได้และแก้ปัญหาได้
3. ครูต้องมีความอดทน ควบคุมอารมณ์ได้ดี และพูดจาง่าย เชื่อถือ อบอุ่น ไม่ออกคำสั่ง พร้อมให้นักศึกษาเข้าหาได้ตลอดเวลา
4. ครูต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ลดความขัดแย้ง สอนให้นักศึกษากล้าและเก่ง กระตุ้นการเรียนรู้อยู่เสมอ
5. ครูควรให้ความร่วมมือกันทุกคนอย่างพร้อมเพียง ไม่ปิดกั้นให้ใครคนใดคนหนึ่ง
6. ครูควรมีการเสริมแรงโดยการชมเชยเมื่อนักศึกษาทำได้
7. ครูควรเป็นกัลยาณมิตร เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล
8. ครูต้องสามารถเชื่อมโยงความรู้และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกับนักศึกษาได้อย่างเหมาะสม
9. ครูควรมีการมอบหมายงานล่วงหน้าเพื่อให้นักศึกษามีเวลาเตรียมตัวและคิดวิเคราะห์ และติดตามการสะท้อนคิดอย่างสม่ำเสมอ ครูต้องระบุเป้าหมาย หัวข้อการสอน วัตถุประสงค์และ requirement ที่ชัดเจน
10. ครูควรเป็นคนช่างสังเกต เปิดใจให้นักศึกษาได้ระบายความรู้สึก ควรไวต่อความรู้สึก

2.ด้านนักศึกษา

1. จะต้องมีการเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ ต้องเข้าใจในลักษณะวิธีการเรียนการสอนโดยการสะท้อนคิด และมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้
2. ต้องฝึกการคิดวิเคราะห์ ต้องมีการวางแผนที่ดี แบ่งเวลาในการเขียนให้เหมาะสม
3. ต้องเข้าใจ สรุปประเด็นและเขียนสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้
4. มีอิสระ มีความกระตือรือร้น และมีทักษะการตั้งคำถามที่ดี
5. กล้าแสดงความคิดเห็น มีการสังเกตที่ดี มีความรับผิดชอบ มีวินัย และตรงต่อเวลา
6. มีการใช้ความคิด ความสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้
7. มีความสุขในการเรียนการสอน

จึงเห็นได้ว่า การสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมตินี้ ผู้สอนจะต้องมีบทบาทในการเตรียมความพร้อมพอสมควร ตั้งแต่การกำหนดปัญหา เตรียมความพร้อมด้านผู้แสดง ผู้สังเกตการณ์ ต้องคอยช่วยเหลือผู้เรียนในขณะปฏิบัติ ยอมรับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของผู้เรียน และช่วยสรุปบทเรียนและเลือกทางออก

เพื่อเสริมกำลังใจในการเรียน การสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติจึงมีทั้งข้อดีและข้อจำกัด ซึ่งในส่วนข้อดี คือ ส่งเสริมให้บทเรียนมีความน่าสนใจ สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกร่วมกัน และเจตคติของผู้เรียน ช่วยฝึกฝนการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ทำให้เกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินในการเรียน และผู้เรียนยังได้เข้าใจรายละเอียดเนื้อเรื่องได้ดียิ่งขึ้น ส่วนของข้อจำกัดของการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ คือ เป็นวิธีการสอนที่ใช้เวลามากพอสมควร ตั้งแต่การเตรียมการสอน การใช้เวลาแสดงบทบาทสมมติ และการวิเคราะห์สรุปอภิปรายผล ซึ่งจะทำให้มีปัญหาในการควบคุมชั้นเรียน อาจเกิดการสับสนวุ่นวาย และผู้สอนมีภาระเพิ่มขึ้น

8 การสะท้อนคิดที่กระตุ้นการเปลี่ยนแปลง Transformative learning

8.1 การจัดการความวิตกกังวลก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติ

การจัดการความวิตกกังวลก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติในหอผู้ป่วยจิตเวช โดยประยุกต์เทคนิค visual thinking strategy ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

8.2 การสาธิตและสาธิตย้อนกลับ

ในการสอนเกี่ยวกับขั้นตอนการรับคลอดทารก ให้กับนักศึกษาเข้าใจเป็นเรื่องยาก ดังนั้นใช้วิธีการสาธิตการรับคลอดให้นักศึกษาดูเป็นตัวอย่างเพื่อให้ขั้นตอนที่ชัดเจนซึ่งจะช่วยทำให้นักศึกษาเข้าใจได้ดี หลังจากนั้นก็จะให้นักศึกษาฝึกทักษะการรับคลอดและให้นักศึกษาสาธิตย้อนกลับขั้นตอนการรับคลอดทารกให้ครูดู ซึ่งจะพบว่านักศึกษาสามารถปฏิบัติขั้นตอนการรับคลอดได้ค่อนข้างถูกต้อง

8.3 แบ่งปันประสบการณ์แห่งความสำเร็จ

การปฏิบัติการพยาบาล มีหลายกิจกรรมที่ครูพยาบาลพบว่าครูเคยปฏิบัติแล้วประสบความสำเร็จ จึงถ่ายทอดเทคนิคและวิธีการนั้นให้นักศึกษาได้ปฏิบัติตามแล้วกระตุ้นให้นักศึกษาฝึกคิดหาวิธีการที่จะพัฒนาตนเองแบบข้ามขั้นโดยไม่ต้องเสียเวลาลองผิดลองถูก ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานความถูกต้องตามหลักการ หรืออาจใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ต่างๆเข้ามาช่วยในการพัฒนาการปฏิบัติการพยาบาลได้ดียิ่งขึ้น

8.4 การเรียนรู้จากตัวแบบทางวิชาชีพ

การเรียนรู้จากตัวแบบทางวิชาชีพ เป็นการชี้ให้เห็นตัวอย่างของพยาบาลซึ่งเป็นต้นแบบที่ดีในการดูแลให้การพยาบาลผู้ป่วยในแหล่งฝึกภาคปฏิบัติ ผู้สอนควรสอบถามนักศึกษาถึงความต้องการหรือความมุ่งมั่นที่จะเป็นพยาบาลที่ดี และให้ใช้ต้นแบบ (role model) นั้นเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาตัวเอง ฝึกฝนการปฏิบัติการพยาบาลให้ดียิ่งขึ้นเพื่อจะได้เป็นพยาบาลที่ดีตามที่มุ่งหวังไว้

8.5 การเรียนรู้จากการประเมินของผู้รับบริการ

การเรียนรู้จากการประเมินของผู้รับบริการ หมายถึง ภายหลังการเรียนรู้ เราได้มีการนำไปใช้ ควรได้มีเสียงสะท้อน หรือการประเมินจากผู้รับบริการ ซึ่งจะสะท้อนผลลัพธ์ที่แท้จริงของการดูแล ซึ่งสามารถเป็นข้อมูลนำเข้าในการพัฒนาตนเองเพื่อการพยาบาลที่เน้นผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง

เป็นประสบการณ์ในการเรียนวิชาปฏิบัติการพยาบาลบุคคลที่มีปัญหาทางสุขภาพจิต จากการที่นักศึกษาได้ปฏิบัติการสนทนาเพื่อการบำบัดกับผู้ป่วยจิตเวช ครั้งที่ 1 ซึ่งนักศึกษาได้ตั้งวัตถุประสงค์การสนทนาว่าเพื่อประเมินสภาพและรวบรวมข้อมูลผู้ป่วย ซึ่งถ้าเป็นการประเมินจากผลงานตามใบงาน นักศึกษาก็สามารถที่จะสนทนา และวิเคราะห์การสนทนาตามหลักการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัดมาได้ตามกระบวนการที่ต้องกระทำ สามารถวิเคราะห์ปัญหาของผู้ป่วยตามข้อมูลที่รวบรวมมาได้ สามารถวิเคราะห์ความคิด ความรู้สึกของตน การใช้เทคนิคการสื่อสารเพื่อการบำบัดได้ ซึ่งนั่นก็เป็นการแต่สิ่งหนึ่งที่สำคัญมาก ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวนักศึกษาได้คือ voice ของผู้ป่วย ซึ่งในประเด็นนี้ผู้สอนจะเป็นกลไกสำคัญในการเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ ที่สามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงในนักศึกษาได้

ตัวอย่างจากคำพูดของผู้ป่วยจิตเวชชายรายหนึ่ง...”...นักศึกษาของอาจารย์มาคุยกับผม....เค้าก็ถามผมสารพัดอย่างที่เค้าอยากจะถาม...ผมก็ตอบไปตามความเป็นจริงทุกอย่าง...แต่พอผมถามเรื่องของเค้าบ้าง..เค้ากลับบ่ย้าง..ไม่ตอบ...แล้วเค้าแต่ถามผมต่ออีก.....มันเกิดซ้ำๆอย่างนี้ตลอด.....ตอนแรกผมก็รู้สึกดีนะ..ที่เค้ามาคุย แนะนำตัว...โน่นนี่...แต่ค่อยไป...ผมรู้สึกไม่ดี...ถึงผมเป็นคนใช้...ผมก็ต้องการความจริงใจนะ....ไม่ใช่จะมาเอาข้อมูลผมฝ่ายเดียวเลย...อันนี้ผมว่าไม่ควรอา.....ผมไม่อยากคุยแล้วละ..”

จากตัวอย่างนี้อาจารย์ได้นำมาสะท้อนในกลุ่ม โดยความตั้งใจของตัวนักศึกษาเอง เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน ซึ่งเป็นประเด็นเรื่องการสนทนาเพื่อการบำบัดนั้น พยาบาลควรจะมีการ self-disclosure บ้างเพื่อเป็นการสร้างความไว้วางใจให้เกิดกับผู้ป่วยซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมาในการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด การสะท้อนคิดในกลุ่มโดยการที่ครูยกประเด็นคำถามจากสถานการณ์ที่ว่า 1) เกิดอะไรขึ้นในการสนทนา 2) ผู้ป่วยมีความรู้สึกอย่างไร 3) เพราะอะไรผู้ป่วยจึงได้ประเมินเช่นนั้น....4) เราเกิดความตระหนักรู้ตนเองอย่างไรบ้าง ...และ 5) เราสามารถนำไปพัฒนาตนเองในการดูแลผู้ป่วยจิตเวชต่อไปได้อย่างไร

1) มันเป็นการสนทนาที่มุ่งทำตามวัตถุประสงค์ของนักศึกษา คือเน้นการรวบรวมข้อมูล เทคนิคการสนทนาที่ใช้ส่วนใหญ่จึงเป็นการถาม ซึ่งถ้าเราใช้มาก บ่อย ผู้ป่วยจะรู้สึกว่าเป็นการสอบซักซึ่งเน้นความต้องการของนักศึกษามากกว่าจะเป็นการพูดคุยเพื่อมุ่งผลลัพธ์ที่ตัวผู้ป่วย

2) ผู้ป่วยรู้สึกไม่พอใจ...หรืออาจกังวล ..ไม่แน่ใจในตัวพยาบาล.....และเกิดความไม่ไว้วางใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดในการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด

3) เพราะรู้สึกที่นักศึกษามุ่งหาข้อมูล...แต่ฝ่ายเดียว ซึ่งอาจทำให้ผู้ป่วยรู้สึกไม่ไว้วางใจ ไม่มั่นใจในความปลอดภัยในสิ่งแวดล้อม

4) การที่เรามุ่งการเก็บข้อมูล โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกของผู้ป่วย หรือไม่ได้พยายามทำความเข้าใจ ความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของผู้ป่วย อาจทำให้ผู้ป่วยไม่ไว้วางใจ

5) จริงๆแล้วในการสนทนา...เมื่อเกิดการถามเรื่องส่วนตัวของพยาบาล...พยาบาลไม่ควรปฏิเสธ หรือ เลี่ยงหลบควรตอบตามความจริงสั้นๆ และพยายามวกประเด็นกลับเข้าเรื่องของผู้ป่วยต่อไป....ซึ่งจะทำให้ผู้ป่วยรับรู้ได้ถึงความจริงใจของพยาบาล...เกิดความไว้วางใจ...ส่งผลให้การสนทนาเพื่อการบำบัดเป็นไปอย่างราบรื่น และนักศึกษาเกิดการเรียนรู้...และเกิดผลลัพธ์เชิงบำบัดแก่ผู้ป่วยจริง

8.6 ขอความกระจำในข้อมูลพร้อมทั้งใช้เวลาและโอกาส ในการแสวงหาข้อมูล

8.7 ความภาคภูมิใจในวิชาชีพ

เมื่อนักศึกษาได้ปฏิบัติการพยาบาลดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยแล้วได้รับการแสดงความขอบคุณจากผู้ป่วย และญาติ เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้สะท้อนความรู้สึกในสิ่งที่นักศึกษาได้กระทำว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีคุณค่าต่อวิชาชีพ แม้ว่าเป็นเพียงนักศึกษาพยาบาลแต่ก็ได้มีส่วนช่วยให้วิชาชีพพยาบาลมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อผู้ป่วยและญาติมาก ให้นักศึกษารักษาคุณค่านี้ไว้และพัฒนาต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

8.8 การเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในสถานการณ์จำลองเสมือนจริง

การเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในสถานการณ์จำลองเสมือนจริง ทำให้นักศึกษารับรู้ความสามารถของตนเองและมีแนวทางการปรับปรุงพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น

8.9 การสะท้อนคิดเชิงบวกที่นักศึกษาทำได้ดีช่วยสร้างให้นักศึกษามีพลังในการปฏิบัติงาน

ผู้สอนควรสะท้อนคิดเชิงบวกให้กับนักศึกษาทำได้ดีช่วยสร้างให้นักศึกษามีพลังในการปฏิบัติงาน

เอกสารอ้างอิง

- กนกนุช ชื่นเลิศสกุล. (2544). การเรียนรู้โดยผ่านการสะท้อนคิด:การศึกษาและการปฏิบัติการพยาบาลใน
คลินิก.วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 9(2): 35-48.
- วิจารณ์ พานิช. (2558). **เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning)**. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- มกราพันธุ์ จุฑารส และอนิษฐา จุฑารส. (2559). **การสะท้อนคิด: กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบเชิง
สร้างสรรค์ด้วยตะกร้า 3 ใบ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น
จำกัด.
- รัชนิกร ทองสุคติ. (2545). การเขียนสะท้อนความคิด : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. **ศึกษาศาสตร์สาร**. 29(2):
47-48.
- อัสนี วันชัย, ชนานันท์ แสงปาก และยศพล เหลืองโสมนภา.(2560). **การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค
การสะท้อนคิดในการศึกษาพยาบาล**. วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 11 (2):105-114
- Boud D, Keogh R, Walker D. (1985). **What is reflection in learning?** In: Boud D, Keogh R,
Walker D, Editors. *Reflection: Turning experience into learning*. Oxford: Routledge.
- Chong, M.C. (2009). Is reflective practice a useful task for student nurses? **Asian Nursing Research**, 3(3),
111-120.
- Dewey J. (1933).How we think: A restatement of the relation of reflective thinking to the
educative process. Boston, NY: D.C. Heath and Company.
- Jay JK,Johnson KL. Capturing complexity: A typology of reflective practice for teacher
education. *Teach Teach Educ*. 2002;18(1):73-85.
- Kember D, Leung D, Jones A, Loke AY, McKay J, Sinclair K, et al.(2000). Development of a
questionnaire to measure the level of reflective thinking. *Assess Eval High Edu.*,
25(4):381-95.
- Kincheloe J.L., McLaren P., Steinberg SR. (2011). Critical pedagogy and qualitative research. In: K.Denzin N,
Lincoln YS, editors. **The Sage Handbook of Qualitative Research**. 4th ed. Thousand Oaks,
Carifornia: SAGE.p. 163-179.
- Knowles and et al. (1994). “Teacher Educators Reflecting on Writing in Practice,” *Teachers
Who Teach Teachers*. 16 (4) : 71 - 94.
- Kowalke. (1998). *Into the Woods: To Find, To Learn, To Think, To Teach*. New York : Merkin
Concert Hall.
- Lutz G, Roling G, Berger B, Edelhäuser F, Scheffer C. Reflective practice and its role in

facilitating creative responses to dilemmas within clinical communication - a qualitative analysis. BMC Med Educ. 2016;16(1):301.

Mezirow J. (1991). **Transformative dimensions of adult learning**. San Francisco: Jossey-Bass.

Schön DA. (1984). **The reflective practitioner: How professionals think in action**. New York: Basic Books.

Taylor, B. (2010). **Reflective Practice for Healthcare Professionals**. 3rd edition, New York: McGraw Hill.

Tsingso C, Bosnic-Anticevich S, Lonie JM, Smith LA. (2015). **Model for assessing reflective practices in pharmacy education**. Am J Pharm Educ., 79(8):124.